

ОТРАЖЕНИЕ НА COVID-19 КРИЗАТА ВЪРХУ ЕВРОЗОНАТА И ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ

Докторант **Крум Овчаров**,
Катедра „Икономика“,
Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

***Резюме:** Появата на пандемията от коронавируса (COVID-19) и по-конкретно на територията на страните от Европейския съюз (ЕС) оказва силно негативно въздействие във всички сфери на живота и специално в областта на икономиката. Докладът изследва влиянието на пандемията върху еврозоната и процесите, свързани с присъединяването на България към нашата страна към Икономическият и паричен съюз (ИПС) на ЕС.*

***Ключови думи:** Европейски съюз, Икономически и паричен съюз, еврозона, валутно-курсен механизъм, БВП, инфлация.*

IMPACT OF THE COVID-19 CRISIS ON THE EURO AREA AND BULGARIA'S ACCESSION

PhD student **Krum Ovcharov**,
Department of Economics,
Varna Free University "Chernorizets Hrabar"

***Summary:** The outbreak of the coronavirus pandemic (COVID-19) and in particular in the European Union (EU) has had a strong negative impact on all spheres of life and especially on the economy. The report examines the impact of the pandemic on the euro area and the processes related to Bulgaria's accession to our country to the Economic and Monetary Union (EMU).*

***Key words:** European Union, Economic and Monetary Union, euro area, ERM, GDP, inflation*

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Изследването е насочено към разкриване на отражението на пандемията от COVID-19 върху икономиката на страните от еврозоната. Потърсен е отговор на въпроса ще окаже ли кризата влияние спрямо сроковете за включването в нея на нашата страна. Тезата, която се защитава в настоящия доклад е, че пандемията сериозно се е отразила на еврозоната, връщайки я поне две години назад в икономическото ѝ развитие, като в същото време според наличните към момента данни тя няма да забави присъединяването на България към ИПС.

2. ОТРАЖЕНИЕ НА COVID-19 КРИЗАТА ВЪРХУ ЕВРОЗОНАТА

През изминалата 2020 г. световната икономика преживява дълбока рецесия на фона на безпрецедентната пандемия от COVID-19, която има външен характер и се различава от причините, довели до кризите от 2008 и 2011 г. Международната търговия се свива драстично, а неизвестността на глобалните финансови пазари скача.

Икономиката на еврозоната не е подмината от силното въздействие на пандемията, като резултатите са осезаеми в сфери като потреблението и услугите, главно през първите 6 месеца на 2020 г. в резултат на ограничителните мерки. Резултатът от това е свиването на реалния брутен вътрешен продукт (БВП). Успоредно с тези процеси са предприети действия, имащи за цел да спрат спада в търсенето, като същевременно да създадат подобрени условия на финансиране. Почти едновременно с първите признаци на появата на пандемията няколко големи фармацевтични компании стартират дейност по създаването на ваксини за противодействие на новия вирус. Ограничителните мерки, съчетани с положителните новини, касаещи

процеса на разработването на ваксини, действат по посока възстановяване на доверието сред обществото.

Пандемията оставя своя отпечатък и върху хармонизирания индекс на потребителските цени (ХИПЦ). Колебанията в нивото на търсенето, понижените цени на суровия петрол и свиването в производствените дейности водят до намаляване на инфлацията, която през последните шест месеца на годината преминава в дефлация. Част от мерките, предприети от страна на правителствата, включват временно намаляване в ставките на ДДС за определени групи от стоки. Което е допълнителен фактор за спада на ХИПЦ. Едновременно с това, очакванията за възстановяване през 2021 г. и премахването на част от посочените временни мерки поддържат перспективата за повишаване на инфлацията (според доклад на ЕЦБ от април 2021 г.). Част от политическите действия са насочени към поддържане на кредитирането и подпомагането, особено на малките фирми и домакинствата, което в значителна степен компенсира рестриктивната политика на банките. Първоначалният спад в цените на акциите на фирмите от еврозоната, предизвикан от пандемията, е последван от тяхното покачване на нивата отпреди кризата, в резултат на навременните действия на правителствата на страните от ИПС. Първоначалната несигурност води до натрупване на висока ликвидност от страна на фирмите и населението.

Пандемията от COVID-19 предизвиква най-голямото свиване в глобалната икономика след Голямата депресия от 20-те и 30-те години на XX в., но данните за разработки на ваксини водят до постепенно възстановяване на доверието. Световната икономика е поставена по въздействието на сериозен външен шок, но в повечето случаи правителствата взимат адекватни мерки, за да бъде омекотен ударът, причинен от пандемията. След достигането на дъното на рецесията след април 2020 г., международната

икономика започва да се възстановява през третото тримесечие, когато са отменени част от строгите ограничителни мерки и появата на сведения за прогреса по отношение разработките на ваксини. За съжаление, появата на т.нар. втора вълна на пандемията и повторното въвеждане на ограничителни мерки в по-развитите държави забавят чувствително ръста на своя БВП през последните месеци на годината. Като цяло спадът в БВП за 2020 г. спрямо предходната 2019 г. е 6,6%. (по данни на Евростат). В икономиките на страните с новъзникващи пазари има спад в БВП през първите шест месеца на 2020 г., който е преодолян малко след това.

Големият спад в глобалната икономика се дължи най-вече на чувствителното намаление в областта на услугите, който е особено повлиян от взетите мерки за спиране на разпространението на пандемията и на срива в инвестициите и търговията. Ръстът в производството в преработвателната промишленост се възстановява по-бързо от този в областта на услугите, получавайки подкрепа от страна на програмите на правителствата за стимулиране на икономиките, от засиленото търсене на електронни устройства, продукти за медицината и от ускореното спиране на ограничителните противоепидемични мерки. Областта на услугите е зависима от осъществяването на повече лични контакти, поради което понася повече последствия.

През изминалата 2020 г. най-голям срив понасят стокообменът и капиталовложенията, главно поради ограничителните мерки срещу COVID-19. Нарушените доставки и потребление се засилват, което от своя страна води до спад в БВП на страните-членки на ЕС.

COVID-19 причинява сериозни трусове в международния стокообмен и доставките. През втората половина на миналата година те намаляват, но недостатъчно, тъй като противоепидемичните мерки като цяло се запазват.

През 2020 г. инфлацията в световен мащаб се забавя, което се дължи главно на спада в търсенето, причинен от COVID-19 и на този на цените на голяма част от търгуемите на световните борси стоки. Към края на 2020 г. ХИПЦ в еврозоната се понижава до около 0,3% при 1,2% за предишната 2019 г. (по данни на Евростат). Основната причина за това е спадът в цените на енергоносителите и задържането на цените на хранителните продукти.

Цените на суровия петрол бележат рязък спад през първите няколко месеца на 2020 г. поради срива в глобалното потребление и търсене, причинен от т.нар. "lockdown" в почти всички държави в еврозоната, ограничаващ свободното придвижване. Цената на барел на най-популярния сорт суров петрол „Брент“ през годината варира от около 20 щ.д. до близо 70 щ.д.

През изминалата 2020 г. номиналната стойност на еврото в се покачва с приблизително 7%, най-вече поради отношението му спрямо щатския долар и донякъде спрямо британската лира. При последната изменения се дължаха главно поради липсата на ясна перспектива за състоянието на международните пазари след напускането от страна на Великобритания на ЕС.

Положителните очаквания, свързани с появата на пазара на ваксини срещу коронавируса към края на 2020 г. водят до оптимистични прогнози за ръста на БВП през 2021 г. в световен мащаб. Следва да се отбележи, че тези прогнози са несигурни, тъй като удължаването на сроковете на действащите към онзи момент ограничителни мерки влияят негативно върху скоростта на възстановяването на страните-членки.

Пандемията от COVID-19 причинява рязко отслабване на икономиките на страните от еврозоната. Ограничителните мерки допълнително усложняват ситуацията. Появата на вируса в Европа засяга остро страните от еврозоната в началото на март 2020 г., което налага въвеждането на ограничителни мерки, целящи ограничаване на

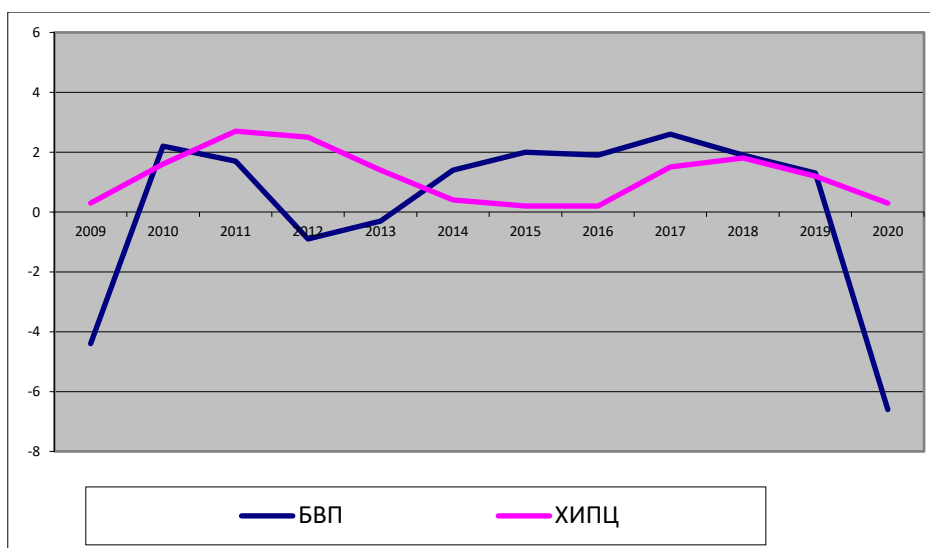
разпространението му. За съжаление подпомагането на здравеопазването е почти изцяло за сметка на икономиките на държавите.

Към края на изминалата година спадът в БВП между отделните страни-членки варира в големи граници – от -0,9% (Литва) до -10,8% (Испания) (По данни на Евростат). В началото си рецесията в еврозоната, причинена от последиците на COVID-19, се характеризира с по-резки изменения, в сравнение със световната финансова криза и дълговата криза в еврозоната, съответно през 2008 и 2011 г. В същото време, сигналите за възстановяване на икономиките при настоящата криза от коронавируса се появяват по-бързо, в сравнение със споменатите по-горе кризи. Причините са, че сътресенията се явяват външни за страните, адекватните мерките на правителствата, както и пуснатите на пазара ваксини на водещи фармацевтичните компании като “Pfizer-BioNTech”, “Moderna” и др.

Най-важният компонент, оказал негативно влияние върху спада на БВП в еврозоната, е частното потребление в еврозоната, което намалява с почти 8% през изминалата година. Това се дължи на затварянето на повечето магазини, заведения за обществено хранене, туристически обекти и др.

Инвестициите в еврозоната рязко спадат през 2020 г., особено през първата ѝ половина. Ограничителните мерки водят до намаляване на финансовите постъпления на фирмите, което от своя страна става причина те да се въздържат от сериозни инвестиции.

На фиг. 1 са представени измененията на БВП и ХИПЦ на страните-членки на еврозоната от 2009 г. до 2020 г., когато се появява пандемията.

Фигура 1: Брутен вътрешен продукт и Хармонизиран индекс на потребителските цени на страните-членки на еврозоната

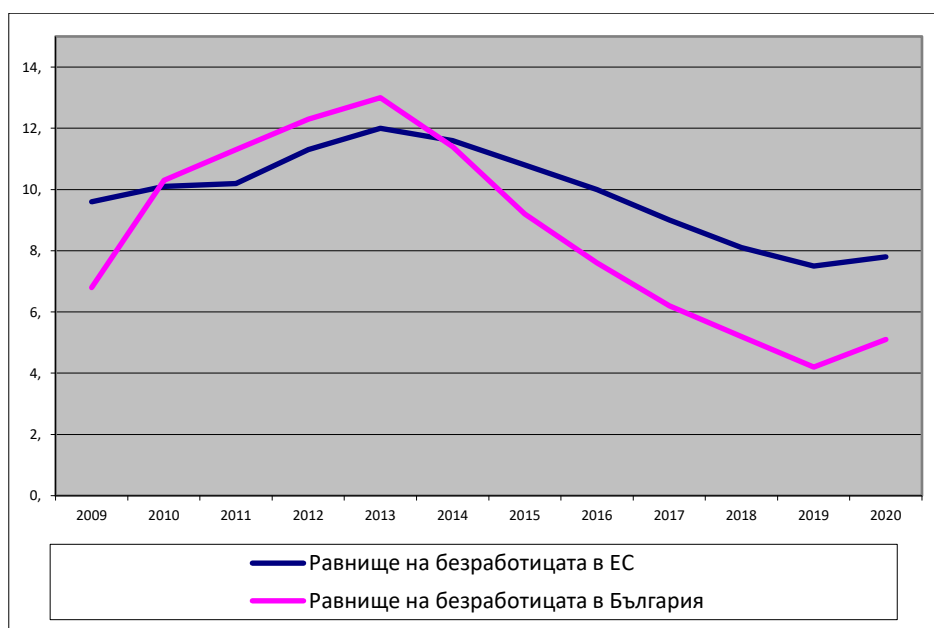
Източник: Евростат

Пандемията оставя своя видим отпечатък и в областта на търговията. Ограничителните мерки в европейските страни водят до принудителното спиране на работния процес в редица сектори на икономиката, което води до спад в производството, респ. износа. Временното охлабване на мерките през месеците юни-септември създава предпоставки за възстановяване на търговския стокообмен, но други сектори като хотелиерството, ресторантьорство и туризъм остават трайно засегнати.

Трудовият пазар в страните от еврозоната е положен на сериозни изпитания като редица фирми и държавни учреждения се опитват да приложат гъвкав подход чрез въвеждането на т.нар. “home office” в опит да минимизират загубите и риска, като същевременно ограничат съкращенията на трудовата заетост. През 2020 г. броят на безработните се увеличава с близо 5 млн. души. Правителствата също имат принос в ограничаването на спада на

заетостта чрез различни механизми за подпомагане на фирмите в условията на пандемия. Необходимо е да се отбележи, че настоящата криза се отразява по различен начин спрямо различните категории трудово заети лица в сферата на услугите, пострадала най-много поради наложените мерки. Така например, заетостта намалява с около 7% при лицата с ниска квалификация, докато при тези с висока, тя дори се увеличава с над 3%. Общото равнище на безработица достига до над 8%.

На фиг. 2 са представени основните икономически показатели на страните-членки на еврозоната през годините преди и през пандемията.

Фигура 2: Равнище на безработицата в България и еврозоната

Източник: Евростат

Трудовите пазари в еврозоната реагират своевременно, подкрепени от бизнеса и правителствата. В дългосрочен аспект се очаква последиците от COVID-19 да повлияят сериозно на предислоцирането на множество фирми

и работни места. Пандемията е своеобразен катализатор прилагането на дигиталните технологии, което води до увеличаване производителността на труда за сметка на увеличаването на безработицата в обозримо бъдеще (Maqui, E. and Morris, R. 2020).

Пандемията става причина за цялостна промяна в организирането и начина на провеждане на работни срещи, конференции, обучения и др. Рязко се увеличава делът на електронната търговия, което води до съкращаване на персонал в търговски обекти, но увеличава заетостта на куриерски фирми и заети в складови помещения. Различни проучвания посочват, че в дългосрочен план няма да има спад в производителността на труда.

Необходимо е да бъде отбелязан и приносът на правителствата и ЕЦБ по отношение на мерките по отношение на паричната политика, намерили израз в запазването на условията финансиране и отпускане на кредити. Доходността на държавно гарантираните съкровищни бонове в страните от еврозоната спада през 2020 г. до -0,23% (по данни на Евростат).

Цените на акциите се сриват през март 2020 г., след което плавно започват възходяща тенденция. Причините за това са данните за очаквания икономически подем, съчетани с правилната парична и данъчна политика на правителствата и ЕЦБ, както и положителните новини, свързани с очакваната поява на пазара на ваксини срещу COVID-19.

3. ОТРАЖЕНИЕ НА COVID-19 ВЪРХУ ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА

Присъединяването на България в ЕС изисква полагането на усилия, за да бъде пълноправен член. Ангажиментите по членството включват устояване на конкуренцията на Единния вътрешен пазар и участие в ИПС, съществен елемент, от което е присъединяването към валутно-курсовия

механизъм, известен и като ERM II. ИПС представлява по-висока степен на икономическа интеграция изискваща въвеждането на единна парична единица.

На 10.07.2020 г., в разгара на пандемията от COVID-19, нашата страна е приета във ERM II, като важна стъпка по пътя на окончателното въвеждане на единната европейска валута. Малко по-късно, на 01.10.2020 г. България е присъединена към Банковия съюз (БС), като част от дългосрочната си цел да приеме еврото. Важно е да се спомене, че присъединяването към БС не е част от Маастрихтския договор, което в известен смисъл поставя България в неравнопоставено положение спрямо държавите, присъединили се към еврозоната преди създаването му. Това е едно политическо решение, с което обаче нашата страна е длъжна да се съобрази. Притеснителен момент в подписаните споразумения за присъединяването на България в ERM II е, че наред с условието, че българският лев е фиксиран спрямо еврото, но се допускат стандартните за Механизма отклонения от 15% в двете посоки. Това на практика означава, че теоретично е възможно България да се присъедини в еврозоната с курс на националната валута от 2,249 за 1 евро, което автоматично представлява допълнително обедняване на населението на страната, която е на последно място в ЕС по равнище на доходите.

Следва да се отбележи, че към септември 2020 г. само 5 банки в България отговарят на изискванията за „значима“ финансова институция и ЕЦБ започва да упражнява пряк надзор над тях. В същото време, макар и оценени по този начин, нашите банки са твърде малки в сравнение с наистина големите банки в еврозоната, които приоритетно биха получили финансова подкрепа в случай на нужда.

В момента в еврозоната съществува Единен механизъм за стабилност, представляващ фонд, в който държавите-членки на ИПС правят вноски, За

нашата страна първоначалната е около 1 млрд. евро (около 2% от БВП). Допълнителната вноска ще бъде близо 7,8 млрд. евро., (15% от БВП)..

Кризата, причинена от COVID-19 в световен мащаб, не подминава и нашата страна. Значителна част от фирмите, особено тези в сферата на услугите, са засегнати сериозно. Това намира отражение в увеличаване на безработицата, ограничаване и дори прекратяване дейността на малки и средни фирми, както и обявяването в несъстоятелност на част от тях. За съжаление, голяма част от мерките на правителството, като известната „60/40“ не успяват да компенсират сериозния спад в икономиката. Причините за това са много, сред които се открояват тяхната ненавременност, липса на прозрачност и контрол, както и ширещата се корупция, която е посочена и от редица институции на ЕС и САЩ. Така например проверките, предприети от институциите, ръководени от настоящото служебно правителство, показват, че създадената с идеята да подпомага дребния и среден бизнес Българска банка за развитие всъщност е отпуснала огромни финансови средства на няколко големи фирми с преференциални лихви, което опорочава идеята за съществуването на банката.

4.ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Пандемията от COVID-19 нанася сериозни щети на икономиките на страните от еврозоната, като в същото време вече има данни за започналото им възстановяване. Изхождайки от положителните сигнали, свързани с ваксинацията на все по-широки слоеве на населението, както и подобряването на основните икономически показатели, се очаква еврозоната да се възстанови по-бързо, в сравнение с финансовата и дълговата кризи, съответно през 2008– 2009 г. и 2011 – 2012 г.

Българската икономика, за която е характерно, че е малка и от отворен тип, ще пострада по-тежко, в сравнение с повечето държави от ЕС. Една от главните причини за това е, че дейността на родните фирми в значителна степен е в сферата на услугите, които бяха най-засегнатия сектор по време на все още продължаващата пандемия. Оптимистични сигнали по посока възстановяването на икономиката е, че голяма част от фирмите са трансформирали дейността си, използвайки дистанционно присъствие и възможностите на цифровизацията.

Литература:

Maqui, E. and Morris, R. (2020) “The long-term effects of the pandemic: insights from a survey of leading companies”, ECB Economic Bulletin, Issue 8/2020.